

הרב אליעזר מלמד שמירת חוקים בינלאומיים [טיוטה מדיני מלחמה]

- פתיחה
- קריאה לשלום
- דיני המלחמה בתורה
- דיני מצור בתורה והדין בימינו
- הראשונה – אונס
- השנייה – התחייבויות בינלאומיות
- השלישית – שבע מצוות בני נח
- ישראל חייבים במה שבני נח חייבים
- גם במצוות הקשורות למלחמה
- גדול השלום והשמירה על חיי אדם
- התקפות שקר על צה"ל בשם המשפט הבינלאומי
- כללי המשפט הבינלאומי
- קושיות ותשובות

מהי השקפתה של תורה על שמירת המשפט הבינלאומי בזמן מלחמה?

הרב אליעזר מלמד קורא לתלמידי חכמים לדון בסוגיה זו לדבריו, שלוש סיבות מצריכות את מדינת ישראל לשמור על המשפט הבינלאומי: תלות במדינות העולם, מחויבות להסכמים שערכה המדינה, מחויבות לשבע מצוות בני נח הנימוק השלישי עומד בלב ההצעה ונדון בהרחבה הסוגיה נידונה במסגרת כתיבת כרך 'פניני הלכה: תורה, עם וארץ' שאי"ה יצא לאור בחודש הקרוב

הרב אליעזר מלמד

שמירת חוקים בינלאומיים

[טיוטה מדיני מלחמה]

פתיחה

מתחילה חשבתי לכתוב בהרחבה את עמדתי ביחס לשבע מצוות בני נח במסגרת 'פניני הלכה' כרך 'תורה, עם וארץ' שאמור לצאת בחשון תשפ"ז, אולם כיוון שראיתי שלא מעט תלמידי חכמים מקשים עליה, למרות שאני סובר שהיא נכונה לאמיתתה של תורה, חשבתי להעלותה כאן לפני תלמידי חכמים, כדי שיוכלו לדון בה ובמשך השנים תתברר יותר. וב'פניני הלכה' אזכיר אותה בקצרה כאפשרות.

קריאה לשלום

מצווה מהתורה, שכאשר ישראל יצטרכו לצאת במלחמה נגד ממלכה או עיר, יציעו לה תחילה הצעת שלום, שנאמר (דברים כ, י): "כִּי תִקְרַב אֶל עִיר לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ – וְקִרְאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם". הצעת השלום פירושה הצעת כניעה, שנאמר (שם כ, יא): "וְהָיָה אִם שָׁלוֹם תַּעֲנֶנָּה, וּפָתַחָהּ לָךְ, וְהָיָה כָּל הָעָם הַנִּמְצָא בָּהּ יְהִי לְךָ לְמַסַּ וְעֲבָדוּךָ". משמעות הכניעה: קבלת שלטון ישראל, תשלום מיסים וסיוע לכל צורכי ישראל, וכן קבלת יסודות האמונה והמוסר הכלל-עולמיים, שהם 'שבע מצוות בני נח' (רמב"ם הל' מלכים ו, א). אלו הן שבע המצוות: איסור עבודה זרה, איסור גילוי עריות, איסור שפיכות דמים, איסור גניבה וגזל, איסור ברכת השם (לשון 'סגי נהור', והכוונה לקללה), איסור אכילת אבר מן החי, חיוב למנות בתי דינים שישפטו משפט צדק בשבע המצוות הכוללות גם את כל הדינים שבין אדם לחברו. תמורת כל זה יזכו בני העיר הנכנעת לשלום, כלומר, למעמד מכובד כבני אדם שמגלים את צלם האלוהים שבהם, וזכות לשמור על חירותם, רכושם, אורחות חייהם וקהילתם.

גם לפני שיוצאים למלחמה בעמלק, מצווה לקרוא להם לשלום, היינו להציע להם להיכנע תוך קבלת שבע מצוות בני נח, ובזה יפסיקו להיחשב עמלק. אם קיבלו את תנאי השלום, אין נלחמים נגדם. ואם לא קיבלו, נלחמים נגדם עד כלותם (כך משמע מהרמב"ם ו"קס"מ מלכים ו, א-ד. ראו פנה"ל זמנים יד, ח).

וכך עשה יהושע בן נון. לפני שעבר את הירדן, שלח שלושה כתבים לכנענים ויושבי הארץ. בראשון שלח להם: מי שרוצה לברוח – יברח. בשני שלח: מי שרוצה לעשות שלום – ישלים. ובשלישי כתב: מי שרוצה לעשות מלחמה – נילחם בו.

הגרגשים החליטו לברוח והלכו לגור באפריקה, ומצאו שם מקום טוב, ושאר הכנענים נשארו ונלחמו בישראל (ירושלמי שביעית ו, א; דברים רבה ה, יג).

דיני המלחמה בתורה

כאשר הצעת השלום של ישראל נדחתה, וישראל נאלצו לצאת למלחמה באויב, הוראת התורה היתה להרוג את כל הגברים, שהם אלו שנלחמים בישראל. שנאמר (דברים כ, יב-יד): "וְאִם לֹא תִשְׁלַח עִמָּךְ, וְעָשִׂיתָ עִמָּךְ מִלְחָמָה – וְצָרְתָּ עָלֶיךָ. וְנִתְּנָה ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ, וְהִכִּיתָ אֶת כָּל זְכוּרָה לְפִי חָרֵב. רַק הַנָּשִׁים וְהַטָּף וְהַבְּהֵמָה וְכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּעִיר – כָּל שְׁלָלָהּ תִּבְזֹז לָךְ, וְאָכַלְתָּ אֶת שְׁלָל אִיְבֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן ה' אֱלֹהֶיךָ לָךְ". כך כלפי ערים שאינן מערי הכנענים יושבי הארץ. אך כלפי הכנענים המצווה לנהוג בחומרה גדולה יותר, שנאמר (שם טו-טז): "כִּן תַּעֲשֶׂה לְכָל הָעָרִים הָרְחוֹקֹת מִמָּךְ מֵאֲדָ, אֲשֶׁר לֹא מִעָרֵי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה הֵנָּה. רַק מִעָרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה, לֹא תַחֲיֶה כָּל נַשְׂמָה".

שתי סיבות עיקריות למצווה להרוג את כל הגברים במלחמה: (א) לשם ביטחון. באותם ימים כל הגברים בעת מלחמה נחשבו חיילים, ואם לא היו הורגים אותם, היה חשש כבד שייזמו מערכה נוספת נגדנו שתסכן את קיומנו. בנוסף, אם הניצחון לא יהיה מוחלט, לא נרתיע אויבים אחרים מלסכן את קיומנו. והכל תלוי במנהג העולם. באותם זמנים כך ויותר נהגו כל המנצחים, ואם ישראל לא היו נוהגים כמקובל, היו כל העמים שסביבנו יודעים שכדאי להילחם בישראל, שאם ינצחו – מה טוב, ואם יפסידו – לא נורא (עי' אגרות הראיה ח"א עמ' ק). (ב) מצד הצדק, יש להעניש את האויב במידה כנגד מידה, ולכן יש לעשות להם מה שהם זממו לעשות לנו. וכן עשינו בימי המן הרשע.

ועדיין היה הבדל משמעותי בין ישראל לעמים: (א) ישראל נצטוו לפתוח בשלום, (ב) גם בעת המלחמה פוגעים באויב כפי הצורך והצדק ולא יותר.

דיני מצור בתורה והדין בימינו

על פי התורה אפשר להטיל מצור תוך כוונה לפגוע גם בנשים ובילדים, שנאמר (דברים כ, כ): "וּבְנִיתָ מִצּוֹר עַל הָעִיר אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה – עַד רִדְתָּהּ". למדו חז"ל (ספרי דברים כ, יב-יג): "וְצָרְתָּ עָלֶיךָ – אף להרעיבה, אף להצמיאה, אף להמיתה במיתת תחלואים. וְנִתְּנָה ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ – אם עשית את כל האמור בעניין, סוף שה' אלוהיך נותנה בידך".

אולם בימינו, מדינת ישראל צריכה לנהוג על פי הנורמות המקובלות בעולם שיש להם ביטוי במשפט הבינלאומי. שלוש סיבות לכך: (א) אונס. (ב) התחייבויות. (ג) שבע מצוות בני נח.

הראשונה – אונס

כמו שאר המדינות המפותחות שאינן מעצמות, ישראל תלויה במערכת מסועפת של קשרים עם מדינות אחרות. היא זקוקה ליבוא של חומרי גלם, מכונות, כלי רכב, תרופות ומוצרים חיוניים נוספים. היא גם צריכה לייצא את מוצריה ושירותיה, והפעילות הכלכלית שלה נשענת על מערכת הבנקאות והאשראי הבינלאומית, ועל השקעות מחו"ל. היא גם נזקקת לקשרים עם אוניברסיטאות וחברות שונות לצורך פיתוח המדע והטכנולוגיה. משום כך, אם תחרוג באופן חמור מהמשפט הבינלאומי ומהנורמות המקובלות על מדינות המערב, היא עלולה להיחשף לעיצומים ולהגבלות על המסחר, ההשקעות ושיתופי הפעולה המדעיים והטכנולוגיים. פגיעה מתמשכת בתחומים אלה עלולה לדרדר את מצבה הכלכלי והמדעי של ישראל, לפגוע ברמת החיים וביכולת הפיתוח שלה, ואף לגרום לירידה מהארץ והפחתת עלייה.

חמורה לא פחות היא התלות הביטחונית. אף שישאל מפתחת ומייצרת בעצמה מערכות נשק מתקדמות רבות, אין ביכולתה לייצר בעצמה את כל כלי הנשק, התחמושת, המטוסים, הרכיבים וחומרי הגלם הדרושים לה. לפיכך, עיצומים על מכירת נשק, חלפים וציוד ביטחוני עלולים במשך הזמן לפגוע קשות ביכולתה הצבאית. נמצא שגם מדינה חזקה מבחינה צבאית כישאל, אינה יכולה להתקיים לאורך זמן תוך התעלמות מהנורמות המקובלות במדינות המערב, ומהמחיר הכבד שהיא עלולה לשלם על הפרתן.

כיוצא בזה כתב הרב הגאון יצחק הרצוג זצ"ל, שכיהן כרב הראשי בעת הקמת מדינת ישראל (תחוקה לישראל על פי התורה' כרך א פרק ב), לגבי מגורי נוכרים שעל פי התורה אסור שיגורו בארץ ישראל, שאומות העולם נתנו את הסכמתן להקמת המדינה בתנאי "שלא תהא במדינה כל אפליה, מכל סוג שהוא, על בסיס גזע, דת, שפה או מין" (החלטת האו"ם). ואין ספק שבלא הסכמה זו מדינת ישראל לא היתה יכולה לקום, וגם לאחר הקמתה, עד שמשח צדקנו יבוא, אין אפשרות שתתקיים כשהיא מוקפת אויבים בלא הסכמה זו. במצב כזה, כתב הרב הרצוג: "לא ימצא רב בישראל בעל מוח ובעל שכל ישר" שייסבור שצריך לוותר על הקמתה של מדינת ישראל שעל ידה נקיים מצוות יישוב הארץ ונציל חיי יהודים רבים (ראו פנה"ל אמונה ומצוותיה ג, י, 9).

השנייה – התחייבויות בינלאומיות

מעת הקמתה, מדינת ישראל התחייבה לשמור את כללי המוסר המקובלים במדינות הדמוקרטיות, וכל ההסכמים שערכה ישראל עם המדינות שמוכרות לה נשק מאז ועד היום מותנים בכך, והסכמים אלו מחייבים את המדינה, ובהפרתם יש איסור חילול השם.

וכן מצינו שאחר שנשיא ישראל כרתו ברית עם הגבעונים, למרות שהגבעונים

הערימו על ישראל ולא סיפרו להם שהם משבעת עמי כנען, והברית שנכרתה עמהם היתה במרמה, ישראל לא הפרו את ההתחייבות שלהם. יתירה מזו, כאשר הכנענים תקפו אותם, ביקשו הגבעונים מיהושע שיבוא לעזרתם (יהושע י, 1). "באותה שעה אמר יהושע: וכי בשביל הגרים (הרמאים) הללו אנו מטריחים על הצבור? אמר לו הקב"ה: יהושע, אם תרחיק את הרחוקים – סופך לרחק את הקרובים" (במדבר ח, ד). אז יצאו ישראל להגנת הגבעונים, וה' עזר להם לנצח את אויביהם ולהכריעם באופן ניסי שלא היה כמוהו. לא זו בלבד, אלא שלאחר כארבע מאות שנה, בעקבות התנהגותם הרעה של בני משפחת שאול המלך לגבעונים – עם ישראל נענש ברעב שנמשך שלוש שנים. כדי לסיים את העונש, על פי הוראת הנביא קיימו את דרישת הגבעונים להוציא להורג שבעה מבני משפחת שאול המלך, ולאחר שהגבעונים הרגום תלו אותם על עץ במשך כל הקיץ. ביארו חכמים (יבמות עט, א), שהסיבה שאפשרו לגבעונים להענישם בחומרה בניגוד למה שנצטוונו בתורה, היא כדי למנוע חילול השם, שלא יחשבו הגויים שאין אנו מכבדים את הנוכרים שגרים עמנו (והתגירר). המשיכו חכמים וסיפרו, שהיו העוברים ושבים שואלים: "מה טיבם של אלו התלויים?", והיו משיבים להם: "בני מלכים הם!", הוסיפו ושאלו: "ומה עשו שכך נענשו?", השיבו: "פשטו ידיהם בגרים גרורים". התפעלו העוברים ושבים ואמרו: "אין לך אומה שראויה להידבק בה כזו!". שאם אפילו בני מלכים נענשים כך על שפגעו בגרים גרורים שקיבלו את מעמדם ברמאות, על אחת כמה וכמה שהם נזהרים בכבודם של גרי צדק. "מיד נתווספו על ישראל מאה וחמישים אלף" גרים. על דבר זה אמרו חכמים (ירושלמי קידושין ד, א): "גדול קידוש השם מחילול השם" (ראו פנה"ל גיור ג, ה-ז).

כעין זה כתב הרב יהושע בן מאיר (ירחון האוצר קד, עמ' שפה), והוסיף, שהמשפט שנעשה מקובל בעולם, גם אם מדינת ישראל לא חתמה על התחייבות לקיימו, כיוון שבפועל היא החליטה לנהוג לפיו, יש לנוהג זה תוקף מחייב. והוסיף שבהפרת הדינים יש חילול השם. וביאר שהמקובל במשפט בינלאומי, שהגדרת החוק תלויה באופן שבו נוהגים העמים בפועל לקיימו ולא כפי הכתוב.

השלישית – שבע מצוות בני נח

עוד נראה, שגם מצד שבע מצוות בני נח מצווה על ישראל לשמור על דיני מלחמה המקובלים על כלל המדינות המתוקנות, על פיהם אסור להרוג שבויים בלא משפט צדק על פשעי מלחמה, וכן אסור לתקוף אוכלוסייה אזרחית באופן ישיר ומכוון. כללים אלו נחשבים כיום כחלק מ'שבע מצוות בני נח', ועל כן הם מחייבים את כל בני נח ובכלל זה גם אותנו.

כלומר, המצווה השביעית מ'שבע מצוות בני נח' היא מצוות ה'דינים', לפיה

מצווה על בני נח לקבוע דינים לסידור החברה על פי שש המצוות הראשונות של בני נח, ולהעמיד בתי דין שידונו את העוברים עליהם (סנהדרין נו, ב; רמב"ם מלכים ט, יד). הדינים נקבעים על פי אנשי המוסר והמשפט שבאותו עם (מִלְמַד התלמידים לרבי יעקב אנטולי, פרשת נח; העמק שאלה ב, ג; ערוה"ש העתיד מלכים עט, טו; חמדת ישראל א, 'נר מצוה' עמ' צט, ב; הרב קוק בעץ הדר מ-מב, ועיין שו"ת הרמ"א י, ושו"ת חת"ס ו, ליקוטים יד, ויש ליישב). כיוון שהעולם הולך ומתעלה מבחינה מוסרית, החוקים הולכים ומשתנים, ובכל תקופה הם מבטאים באופן משפטי את התפיסות המוסריות המקובלות בכל עם ועם.

ישראל חייבים במה שבני נח חייבים

ככלל, הדינים עוסקים בחוקים שבתוך כל מדינה ומדינה, אולם ביחס למלחמות הוסכם בדורות האחרונים שישנם דינים שמחייבים גם את כלל המדינות ואזרחיהם. ונראה שאותם דינים שמוסכמים על כל המדינות המתקנות שאנחנו קשורים אליהם מבחינה מוסרית ותרבותית, חלים גם על ישראל. שכן אמרו חכמים, שלא יתכן דבר שאסור לבני נח ומותר לישראל – "ליכא מידעם דלישראל שרי ולנכרי אסור" (סנהדרין נט, א; חולין לג, א). פירש רש"י (סנהדרין שם, 'לזה'): "שכשיצאו מכלל בני נח (בקבלת התורה) – להתקדש יצאו, ולא להקל עליהם". אמנם יש אומרים שהרמב"ם (מלכים ט, יג) לא פסק כלל זה (חת"ס ב, יט; ערוך לנר סנהדרין נט, א), אך רבים פסקו כלל זה להלכה (שאלות ו; רשב"א חולין לג, א; ב"ח יו"ד כז, א). ואף בדעת הרמב"ם יש שהסבירו שפסק כך להלכה (לח"מ מלכים ט, יג; העמק שאלה ו; ראו עוד פנה"ל שמחת הבית וברכתו ט, 3).

גם במצוות הקשורות למלחמה

אמנם דבר שהוא מצווה לישראל, יתכן שיהיה אסור לגוי, וכפי שאמרו חכמים (סנהדרין נח, ב): "גוי ששבת – חייב מיתה", ואיסור זה אינו חל על ישראל (תוספות סנהדרין נט, א, 'ליכא').

אולם נראה שכאשר החוק מבוסס על המוסר הטבעי, כגון בנוגע לחיי אדם ושלו, בעניינים שמוסכמים על עמים רבים, יש לנהוג על פיו גם כאשר הוא לכאורה בניגוד למצווה. שכן המוסר הטבעי תואם את המגמה העליונה של התורה. וכדרך שכתב מרן הרב קוק (אורות הקודש ח"ג עמ' כז): "... אסור ליראת שמים שתדחק את המוסר הטבעי של האדם... סימן ליראת שמים טהורה הוא כשהמוסר הטבעי, הנטוע בטבע הישר של האדם, הולך ועולה על פיה במעלות יותר גבוהות ממה שהוא עומד מבלעדיה...". לכן נראה שהדינים הנשענים על תפיסות מוסריות עמוקות ומוסכמים על רוב ככל ישראל וכן על האומות המתקנות, ואינם תלויים בדעה אופנתית שעלולה להתחלף, ואינם שנויים במחלוקת בין ימין לשמאל, הם הדינים המחייבים

את ישראל מדין 'שבע מצוות בני נח'. דוגמאות לכך: הכלל שאין לקיים עבדות; והדין שאין להרוג בלא משפט שבויים ואזרחים.

כיוצא בזה כתב הרב שמואל גזלנר (פתיחה לספרו דור רביעי), ש"כל המתועב בעיני אדם כלל האנושי, אף על פי שאין על הדבר אזהרה מפורשת בתורה, אסור עלינו יותר מאיסורי תורה, ולא מצד חילול השם לבד... אלא משום דמה שנאסר לבני נח אי אפשר להיות שרי לנו מטעם מי איכא מידי". ולכן בשר אדם או נבלה סרוחה חמור יותר מחלב או טבל לעניין חולה שיש בו סכנה, "ואיך יעלה על הדעת דחז"ל יצוו ליתן לחולה בשר המת, נבלה מאוסה המושלכת לאשפה לכלבים טרם שיתנו לו טבל שלא נתקן, וכל המתעקש בזה משפיל כבוד התורה, וגורם שיאמרו עלינו עם טיפש ונבל תמורת עם חכם ונבון".

גדול השלום והשמירה על חיי אדם

כעין ראייה לכך למדנו ממשה רבנו, שה' ציווה אותו (דברים ב, כד): "רְאֵה נָתַתִּי בְיָדְךָ אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ חֲשֹׁבוֹן הָאֱמֹרִי וְאֶת אֲרָצוֹ, הַחֵל רָשׁ, וְהִתְגַּד בּוֹ מִלְחָמָה". ואף על פי כן שלח אליו משה הצעת שלום (שם כו), ורק לאחר שסיחון סירב להצעת השלום ויצא להילחם בישראל, נלחמו בו וכבשו את ארצו (שם ל-לו). אמרו חכמים (ספרי דברים קצט; דב"ר ה, יג), שמשה לא עשה כמו שציווה אותו ה', אבל ה' הסכים למשה, ואמר: "חייך, שאני מקיים גזרתך – כל מלחמה שיהיו הולכים, לא יהיו פותחים אלא בשלום", שנאמר (דברים כ, י): "כִּי תִקְרַב אֶל עִיר לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ, וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם", כי 'גדול השלום'. כיוצא בזה כתב הרב גורן ב'משיב מלחמה' (ח"א עמ' יד-טז), שעל פי כלל התייחסות התורה לחיי אדם "אין לפגוע באוכלוסייה בלתי לוחמת, ואין ללמוד ממלחמות מימי קדם" (שם הביא מרמב"ם ע"ז י, א, שאף לגבי שבעה עמים, שלא בשעת מלחמה 'אין מורידים' לסבב מיתתם).

התקפות שקר על צה"ל בשם המשפט הבינלאומי

בפועל, מדינת ישראל שומרת בקפדנות יתירה על המשפט הבינלאומי. למרות זאת, שונאי ישראל, ולהבדיל גם חלק מאחינו, מעלים טענות קשות שכביכול היא מפרה את הדין הבינלאומי. כך היום לגבי מלחמת 'חרבות ברזל' וכך בעבר. אולם הם משתמשים במשפט הבינלאומי בשקר, כדרך שעורכי דין משתמשים בחוק להצדיק את הלקוח שלהם. האמת היא שלפי המשפט הבינלאומי מדינת ישראל יכולה להכות באויב פי כמה וכמה ממה שהיא מכה בפועל, תוך חתירתה לניצחון מוחלט במלחמה עד כניעה גמורה של האויב, וכדרך ש'בעלות הברית' ניצחו במלחמת העולם השנייה את הנאצים. וכך אנו מוצאים בכל המלחמות שמתקיימות בעולם על שטחי

ארץ שנתונים במחלוקת, או כנגד מדינה שהתפתח ממנה איום על מדינה אחרת, שהמדינות הלוחמות חותרות לניצחון מוחלט.

שני גורמים הובילו לכך שמדינת ישראל אינה מכה באויב פי כמה ואינה מגיעה לניצחון מוחלט: (א) לחץ בינלאומי שנובע מכוח השפעתם הגדול של שונאי ישראל בעולם. (ב) מערכת המשפט בישראל שמטילה על צה"ל הגבלות מעל ומעבר לדין הבינלאומי.

כללי המשפט הבינלאומי

על פי כללי המשפט הבינלאומי, כאשר אויב מתחבא בין אזרחים, מותר לפגוע באויב גם אם כדרך אגב אזרחים בלתי מעורבים ייפגעו. וזאת על פי שלושה כללים: (א) 'הבחנה', היינו שהפעולה המלחמתית תהיה מכוונת כנגד לוחמים ומטרות צבאיות, ולא כנגד אזרחים או מטרות אזרחיות. (ב) 'מידתיות', שהפגיעה האגבית באזרחים לא תהיה מופרזת ביחס ליתרון הצבאי שמושג על ידי אותה תקיפה. לדוגמה, כאשר תוקפים לוחם, גם אם ייהרגו אזרחים אחדים התקיפה תיחשב למידתית. וכאשר מדובר במטרה איכותית, כגון קצין בכיר או מפקדה, גם פגיעה של עשרות אזרחים עשויה להיחשב כפגיעה 'מידתית'. (ג) 'אמצעי זהירות', היינו שנעשים מאמצים שהפגיעה באזרחים לא תהיה מעבר לנצרך כדי לפגוע באויב. לדוגמה, אם ניתן להשמיד את האויב בפצצה של טון, אין להפיל עליו שני טון ולגרום בכך כדרך אגב לפגיעה גדולה יותר באזרחים. אין בזה כללים נחרצים, העיקר הוא שהצבא יחשוב על שלושת הכללים כאשר הוא מתכנן את התקפותיו.

וכן לגבי מצור, לפי המשפט הבינלאומי – לאחר שנעשה מאמץ סביר לאפשר למי שאינו לוחם להתפנות, מותר להטיל מצור ולהרעיב ולהצמיא את חיילי האויב עד מוות או כניעה. ואם בתוך כך נפגעים אזרחים, האחריות על פגיעתם מוטלת על האויב, שהשתמש בהם כמגן חי. כך גם סברו רבים בפרקליטות הצבאית. למרות זאת, במהלך מלחמת 'חרבות ברזל', הפצ"רית החליטה לאסור הטלת מצור. לדעת רבים, בעקבות זאת המלחמה התארכה, חיילים רבים נהרגו וישראל לא הצליחה להכריע את החמאס.

קושיות ותשובות

לאחר שהעברתי שיעור בנושא זה בישיבה וביישוב, ולאחר דיון עם הרבנים חברי המכון, עלו כמה וכמה קושיות על עמדתי. אזכיר אותן כאן בקצרה ותשובתי בצידן. קושיה אחת: היאך יתכן שהמוסר האנושי יחייב את ישראל? הרי הוא משתנה מתקופה לתקופה ומחברה לחברה, ואף באותה מדינה ישנם אנשי שמאל וימין עם מערכת ערכים שונה.

תשובה: הדינים שמחייבים את ישראל נשענים על שני יסודות. האחד, על היסודות המוסריים שהתבארו בתורה, ובזכות השפעת התורה וישראל נעשו רווחים בעולם. השני, הם מבטאים את התשתית הבסיסית ביותר של המוסר המוסכם על כלל העמים שאנחנו נמצאים ביחסים איתם, שהם כיום המדינות הדמוקרטיות. כלומר, מדובר בחוקים שאינם שנויים במחלוקת בין הימין לשמאל, ולפי הנראה לעינינו, לא נראה שהם יכולים להשתנות. לדוגמה, החוק האוסר לקיים עבדות, והחוק האוסר להרוג אזרחים שאינם שותפים למלחמה.

קושיה שנייה: מי אמר שדיני המלחמה המקובלים כיום האוסרים באופן מוחלט פגיעה מכוונת באזרחים הם אכן יותר מוסריים? אולי לעיתים עדיף להרוג בבת אחת אזרחים רבים וליצור הרתעה שתוביל לכניעת האויב ותחסוך בחיי אדם רבים משני הצדדים. וכפי שארה"ב הפציעה את הירושמה ונגסקי שביפן בפצצות אטום, והביאה בכך למותם של יותר ממאתיים אלף אזרחים יפנים, ולכניעתה של יפן וסיום המלחמה. ההחלטה על כך התקבלה בפיקוד האמריקאי על סמך ההערכה, שלולי כן יצטרכו לפלוש ליפן, ומספר החיילים והאזרחים שיהרגו יהיה גדול פי עשרה ויותר. וגם יפן תיהרס והמחיר האנושי במחלות ורעב יהיה כבד בהרבה. שכן בקרב על כיבוש האי הקטן אוקינאווה, נהרגו כמאה אלף לוחמים ומגויסים יפנים, ועוד מעל מאה אלף אזרחים יפנים. בצד האמריקאי נפגעו כחמישים אלף חיילים, מתוכם מעל שנים עשר אלף נהרגו.

תשובה: דיני המלחמה מחייבים במלחמות רגילות, אבל כאשר מדובר בפיקוח נפש לאומי, יש מקום לחרוג מהם. וכפי הכלל 'פיקוח נפש דוחה את כל המצוות'. וביחס להפצצה ביפן, נראה שדיני המלחמה נקבעו למלחמות רגילות, אבל במצבים חריגים במיוחד, מוסכם שהם יכולים להשתנות לפי התנאים, כאשר הכלל העקרוני נותר במקומו, שההרג אינו נעשה לשם הרג אלא לשם השגת ניצחון ואף חסכון בחיי אדם.

קושיה שלישית: העמדה שכל מה שמחייב את בני נח מחייב גם את ישראל אינה מבוססת דיה. שכן יש פוסקים שאפשר להבין מהם שאינה מחייבת, ואף אם נאמר שהיא מחייבת, יש מקום לומר שכאשר היא מתנגשת במצווה מהתורה פוסקים נוספים יסברו שאינה מחייבת.

תשובה: לשם המשך הבירורים החלטתי שלא לפרסם את עמדתי אודות שבע מצוות בני נח ב'פניני הלכה', אלא להעלותה כאן כהצעה, כדי לבחון אם הקושיות שיעלו כנגדה יפרכו אותה.